11.3.2024

Liikenne- ja viestintävaliokunta

Asia: U 94/2023 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle tavaroiden intermodaalikuljetusten tukikehystä ja ulkoisten kustannusten säästöjen laskemista koskevasta ehdotuksesta

Kirjallinen asiantuntijalausunto (VM)

Ehdotuksen pääasiallisena tavoitteena on helpottaa rautatie-, lähimerenkulku- ja sisävesiliikenteen osuuden lisäämistä tavaraliikenteessä sekä vähentää tavaraliikenteen ulkoisia kustannuksia ja energiankulutusta. Liikenteen ulkoisilla kustannuksilla tarkoitetaan eräänlaisia haittakustannuksia, jotka aiheutuvat kasvihuonekaasuista, muista pakokaasuista, melusta, ruuhkista ja onnettomuuksista. Ehdotuksella pyritään parantamaan nykyistä yhdistettyjen kuljetusten tukikehystä laajentamalla sitä muun muassa tarkistamalla tukikelpoisuusehtoja siten, että ne kytkeytyvät paremmin asetettuihin politiikkatavoitteisiin sekä lisäämällä tukitoimien valinnanvaraa ja tasoa.

Ehdotuksen tarkoituksena on kohdentaa direktiivissä luotua tukikehystä uudelleen parantamalla intermodaalikuljetusten kilpailukykyä pitkän matkan tieliikenteeseen verrattuna, jotta siirtyminen maanteiden tavaraliikenteestä muihin kuljetusmuotoihin nopeutuisi ja ulkoiset kustannukset vähenisivät. Kansallisesti valittuja tukitoimenpiteitä sovellettaisiin kaikkeen intermodaaliliikenteeseen, millä saadaan aikaan direktiivin edellyttämät ulkoisten kustannusten säästöt.

Ehdotuksen mukaan jäsenvaltio velvoitetaan toteuttamaan intermodaaliliikenteen tukitoimenpiteitä, mutta tällaisten toimenpiteiden valinta ja suunnittelu jätetään jäsenvaltion tehtäväksi. Ehdotuksen mukaisesti jäsenvaltiot voivat siis valita vapaasti millaisia tukitoimenpiteitä ne toteuttavat, kunhan 10 prosentin yhdistettyjen kuljetusten kokonaiskustannusten vähennystavoite saavutetaan.

Komission mukaan intermodaalinen liikenne mahdollistaa yrityksille eri kuljetusmuotojen tehokkaamman käytön, erityisesti sellaisten kuljetusmuotojen osalta, joiden ympäristöjalanjälki on verrattain pieni.

Valtiovarainministeriö
Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
PL 28, 00023 Valtioneuvosto

puh. 0295 16001 (vaihde)
kirjaamo.vm@gov.fi
www.vm.fi
Y-tunnus 0245439-9

Finansministeriet
Snellmansgatan 1 A, Helsingfors
PB 28, 00023 Statsrådet

tfn 0295 16001 (växel)
registratorskontoret.fm@gov.fi
www.finansministeriet.fi
FO-nummer 0245439-9

Komission vaikutusarvion mukaan ulkoiset kokonaiskustannukset vähenisivät koko EU:n alueella vuosina 2025-2050 yhteensä 15,3 miljardilla eurolla, mikä johtuu kestävämpien kuljetusmuotojen käytön lisääntymisestä osana intermodaaliliikennettä. EU:n alueen yrityksille koituisi hallinnollisia kustannussäästöjä yhteensä 4,3 miljardia euroa, jotka koostuisivat komission mukaan sähköisen eFTI-alustan velvoittavasta käytöstä ja valvontatarpeen vähenemisestä.

Kotimaisille yrityksille kuten kuljetusten tilaajille, kuljetusten suorittajille ja operaattoreille koituvat hyödyt riippuvat siitä millaisia tukitoimenpiteitä Suomi ottaa käyttöön sekä miten toimijat niitä tulisivat hyödyntämään. Mikäli kuljetuksia siirtyisi merkittävissä maanteiltä rautatie-, lähimerenkulku- tai sisävesiliikenteeseen olisi sillä luonnollisesti myös maanteiden tavarankuljetusten kuljetussuoritteita alentava vaikutus. Toimintavaihtoehdolla voi olla merkittäviä vaikutuksia kansallisiin talousarvioihin riippuen jäsenvaltioiden valitsemista tukitoimenpiteistä. Valtiontalouteen kohdistuvat kustannukset riippuvat siitä, millaisia kansallisia tukitoimenpiteitä otetaan käyttöön ja millä on parhaat kustannushyötysuhteet.

Valtiovarainministeriön lausunto

Kuten valtioneuvoston kannassa todetaan, valtiovarainministeriö (VM) katsoo, että komission ehdotus on vaikeaselkoinen ja jatkossa tulisikin selventää ehdotuksen sisältöä ja varsinkin sen vaikutuksia julkiseen talouteen ja viranomaisiin. Sinänsä ehdotuksen tavoitteet intermodaalikuljetusten tukitoimien kehittämiseksi koko EU:n alueella liikenteen päästöjen vähentämiseksi ovat kannatettavia, mutta jäsenvaltioille tulee jättää kansallista liikkumavaraa määritellä, kuinka tukitoimenpiteet toteutetaan resurssitehokkaasti kunkin jäsenvaltion alueella. Myös Suomen kansalliset olosuhteet tulee ottaa huomioon: vaarana on, että mahdolliset tuet sekoittavat kansallisen logistisen järjestelmän ja vääristää kilpailua kuljetusmarkkinoilla. Riittävä määräaika on annettava jäsenvaltiolle asetettujen kokonaiskustannusten vähennystavoitteiden saavuttamiselle.

Komission ehdotuksen vaikutus Suomisen julkiseen talouteen jää hämäräksi: vaikutukset voivat olla useita miljoonia euroa riippuen valituista tukitoimenpiteistä. Näiden mahdollisessa valinnassa tuleekin olla tarkkana, ettei negatiivinen vaikutus valtiontalouteen nouse kohtuuttomaksi.

Lisäksi mahdollisten tukitoimenpiteiden kohdalla tulee punnita niiden vaikuttavuutta (hyöty-kustannussuhteita), ja etteivät mahdolliset tuet sekoita Suomen kuljetusjärjestelmää taikka vääristä kilpailua.

VM muistuttaa valtiontalouden nykyisestä heikosta tilasta: joulukuussa 2023 julkaistun VM:n taloudellisen katsauksen mukaan hallituksen tekemistä säästötoimista huolimatta valtionhallinnon rahoitusasema näyttäisi jämähtävän pysyvästi alijäämäiseksi koko vuoteen 2026 ulottuvalla ennustejaksolla. Siten julkisen talouden vaikea tilanne, joka näyttää kääntyneen edelleen huonompaan suuntaan vuoden 2023 lopulla, vaatii lisätoimia valtion- ja koko julkisen talouden tasapainottamiseksi.

Ehdotusta ja sen tavoitteita voi pitää Suomen olosuhteet ja erityispiirteet huomioiden haastavina. Suomessa tukitoimenpiteet kohdistuisivat lähtökohtaisesti rautatieliikenteeseen, jossa jo valtaosin metsäteollisuuden tuotteet kulkevat. Lisäksi rautatieverkon kapasiteetti on jo pitkälti käytössä, joten saattaa olla haastavaa siirtää kuljetuksia enenevässä määrin nykyiselle verkolle sen kapasiteetti ja kunto huomioiden. Huomattakoon, että Suomen vanhentuva ratainfra lisää liikenteen häiriöitä ja korjaustarvetta lähivuosina: pitkiä vilkasliikenteisiä rataosuuksia on tulossa peruskorjausikään.

Budjettineuvos Panu Kukkonen